

ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΗΣΑΪΟΥ 9.5 ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ Ο'

ύπδ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Μ. ΒΕΛΛΑ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΧΕΤΙΣΜΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΧΕΤΙΣΜΟΥ

"Ἐν τινι προγενεστέρᾳ ἐργασίᾳ μου (¹), ἔξετάζων χωρία τινὰ τοῦ οὗ κεφαλαῖου τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀβακοῦμ κατὰ τοὺς Ο' ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον, προσεπάθησα νὰ καταδεῖξω ὅτι ἐν τῇ ἑρεύνῃ τῶν διαφορῶν τῶν Ο' ἀπὸ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κείμενου διφεύλομεν εἰς κείμενα ἴδιως μεσσιακὰ καὶ ἐσχατολογικὰ νὰ ἔχωμεν ὥπερ δύψιν τὴν ἐπιδρασίν, ἢν ἐπὶ τοῦ μεταφραστοῦ δυνατόν νὰ ἔξησκησαν παράλληλα χωρία πρὸς τὴν καταφύγωμεν εἰς παλαιογραφικὴν ἢ ἄλλην τινὰ μηχανικὴν ἐρμηνείαν τῶν διαφορῶν τῶν δύο κείμενων. Τοιαύτην ἐπιδρασίν παραλλήλων χωρίων δυνάμεθα, νομίζω, νὰ διακρίνωμεν καὶ ἐπὶ τοῦ χωρίου Πτ. Θ.η., διότι ἔτυχε μὲν καὶ προτιγουμένως ἑρεύνης, δὲν ἔχει δύμως ἐπιστηθῆναι προσοχὴ τῶν ἑρευνητῶν ἐπὶ χαρακτηριστικῶν τινῶν σημείων. Ο στίχος οὗτος περιέχει τὸ περιφρημον ἐκεῖνο χωρίον, ἐν τῷ διποίῳ καθιορίζονται διάφορα χαρακτηριστικὰ τοῦ μέλλοντος Μεσσίου. Τὸ κείμενον τῶν Ο' διαφέρει τοῦ Ἑβραϊκοῦ κατὰ πολὺ, οὐ μόνον διότι δευτέρᾳ τις μετάφρασις τῶν αὐτῶν λέξεων ἐγένετο ἄλλα καὶ διότι ἡ πρώτη ἐλευθέρως πως ἀποδίδει τὴν ἔννοιαν. Τὰ κείμενα ἔχουσιν ὡς ἓπις:

*Ἐβραϊκὸν

- a. ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν,
νίδος ἐδόθη ἡμῖν
καὶ ἡ ἔξουσία ἐπὶ τοῦ ὕμιου αὐτοῦ θὰ είναι,
b. τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ θὰ κληθῇ: (²)
Θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεός
Ισχυρός,
πατήρ αἰώνιος, ἀρχων εἰρήνης.

Ο' (καόδ. Α)

ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν,
νίδος καὶ ἐδόθη ἡμῖν,
οὗτοῦ δὲ ἀρχὴ ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ὕμιου αὐτοῦ
καὶ καλεῖται (³) τὸ ὄνομα αὐτοῦ
Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, Θαυμαστὸς (⁴)
σύμβουλος,
Ισχυρὸς (⁵) ἔξουσιαστής, ἀρχων εἰρήνης,
πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰώνος· ἐγὼ γάρ
ἔχω (⁶) εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἀρχοντας, εἰρή-
νην (⁷) καὶ ὑγίαν αὐτῷ.

(¹) B. Βελλα, Παρατηρήσεις ἐπὶ τινῶν στίχων τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀβακοῦμ (κατὰ τοὺς Ο'), Λαζαρίναι 1938. (²) Ἀνάγνωθι παθητ. ἀντὶ ἐνεργ. τοῦ Ἑβραϊκοῦ κείμενου, περβλ. Ο' «καὶ καλεῖται». (³) Χειρόγραφά τινα ἔχουσιν ἐνεργητικὴν σύνταξιν «καὶ καλέσει». (⁴) Οἱ κ. Β. Κ παραλείπουσιν ἀπὸ τοῦ «Θαυμαστὸς... αἰώνιος». (⁵) Χειρόγραφά τινα ἔχουσι «Θεός». (⁶) Ο κ. Β. ἔχει «ἄξω γάρ εἰρήνην». (⁷) Ο κ. Β. παραλείπει τὴν «εἰρήνην».

Τὰ δύο κείμενα διαφέρουσιν ἀλλίγλων κατὰ τὸ δεύτερον ἡμιστίχιον.
 Ἐκ τῶν λοιπῶν ἀρχαίων μεταφραστῶν μετέφρασαν δὲ μὲν Ἀκύλας:
 «ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν καὶ ἐγένετο τὸ μέτρον
 ἐπ' ὅμου αὐτοῦ, καὶ ἐκάλεσεν ὄνομα αὐτοῦ θαυμαστὸς σύμβουλος, ἰσχυ-
 ρός, δυνατός, πατὴρ ἔτι, ἀρχων εἰρίγνης», δὲ Σύμμαχος: «νεαρίας γὰρ
 ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν καὶ ἔσται ἦ παιδεῖα ἐπὶ τοῦ ὅμου αὐτοῦ
 καὶ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ παραδοξασμός, βουλευτικός, ἰσχυρός,
 δυνατός, πατὴρ αἰώνος, ἀρχων εἰρίγνης», δὲ Θεοδοτίων «θαυμαστῶς
 βουλεύων, ἰσχυρός δυνάστης, πατὴρ, ἀρχων εἰρίγνης» καὶ ἡ Vulgata
 «Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus
 est principatus super humerum eius; et vocabitur nomen eius Admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis».
 Εἶναι ἐν πρώτοις κοινῶς παραδεδεγμένον δὲ τὸ «μεγάλης βουλῆς
 ἄγγελος» τῶν Ο' εἶναι ἐλευθέρα πιος ἀπόδοσις τοῦ Ἑβραϊκοῦ Ι' Σ' ΑΓΓ
 ΛΑ (θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεός). Πρόγιατι δὲ οἱ Ο' καὶ ἄλλαχοῦ τὴν
 φύσιν Η' ἀποδίδουσι διὰ τοῦ βουλεύομαι—βουλῆ¹). Τὸ δὲ «ἄγγελος»
 εἶναι ἐλευθέρα ἀπόδοσις τοῦ ΛΑ ὡς καὶ ἄλλαχοῦ ἐνίστε οἱ Ο' καὶ τὴν
 λέξιν ταύτην καὶ τὴν συνώνυμον πρὸς ταύτην ΜΙΗΛΑ δὲν ἀποδίδουσι διὰ
 τοῦ «Θεός», ὡς συνήθιστος πράττουσιν, ἀλλὰ διὰ τοῦ «ἄγγελος»²) ἐξ διοι-
 σμένων λόγων, πρὸς ἀποφυγὴν εἴτε πολυθεϊστικῆς ἐρμηνείας εἴτε συγ-
 κισθεώς κατωτέρων διντῶν πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόν³). Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀπό-
 δοσις τοῦ ΛΑ διὰ τοῦ ἄγγελος ἔχει, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὸν λόγον αὐτῆς.⁴ Λπο-
 μένει μόνον τὸ «μεγάλης», διπερ καὶ αὐτὸν εἶναι ἐλευθέρα μετάφρασις τοῦ
 ΑΓΓ = θαυμαστός: πᾶν τὸ θαυμαστὸν εἶναι καὶ μέγα.

Ἐλευθερία διμως δὲν παρατηρεῖται μόνον περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν
 λέξεων ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν σύνταξιν. "Λν δῆλον δὲτι παρατηρήσωμεν
 τὴν σειρὰν τῶν λέξεων παρὰ τοῖς Ο' «μεγάλης βουλῆς ἄγγελος», πει-
 θόμεθα δὲτι καὶ οἱ Ο' εὑρον καὶ ἀνέγνωσαν τὴν λέξιν ΛΑ (Θεός - ἄγγε-
 λος) τρίτην κατὰ σειρὰν ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ, ἢν ἀκριβῶς θέσιν
 κατέχει ἐν τῷ σημερινῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ. Ἀλλὰ τὴν λέξιν ταύτην οἱ
 Ο' ἔφερον εἰς σχέσιν ἔξαρτήσεως πρὸς τὰς λέξεις «μεγάλης βουλῆς»,
 ὡς ἐὰν ἡ λέξις ἔκειτο ἐν συνεξευγμένῃ καταστάσει, ὡς *nomen regens*,
 ἀπὸ τοῦ ὅποιου ἔξαρτᾶται ἡ γενικὴ «μεγάλης βουλῆς». "Ἐν τοιαύτῃ διμως
 περιπτώσει ἡ λέξις ΛΑ ἔδει ἀπαραιτήτως κατ' ἀπαράβατον γραμματικὸν
 κανόνα τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης νὰ ἔκειτο ἐν τῷ κειμένῳ πρὸ τῶν

(¹) Ησ. 7,₅. 14,₂₄ Β' Σαρ. (Ο' = Β' Βασ.) 16,₂₂. 17,₇ Α' Βασ. (Ο' = Γ' Βασ.)
 12,₆ ψαλμ. 62,₅ (Ο' = 61). 71,₁₀ (Ο' = 70). 83,₄ (Ο' = 82) Μιχ. 4,₁₀ κλπ.

(²) Πρβλ. Ιωβ 20,₁₅ ψαλμ. 8,₆ 97,₇ (Ο' = 96) 138,₁ (Ο' = 137).

(³) Πρβλ. Ιδιως ψαλμ. 8,₆.

ἀπ' αὐτῆς ἔξηρημένων λέξεων, πρὸ δηλ. τῶν «μεγάλης βουλῆς», πρώτη κατὰ σειράν. Καὶ διμως καὶ τὸ Ἐβραϊκὸν δεικνύει καὶ οἱ Ο' προσμαρτυροῦσιν ὅτι τὸ Ήν ἔκειτο μετὰ τὰς λέξεις «μεγάλης βουλῆς» καὶ ἐπόμενως ἵτο ἀδύνατον νὰ ἐκληφθῇ ἐν συνεξευγμένῃ καταστάσει. Παρὰ πάντα διμως γραμματικὸν κανόνα οἱ Ο' ἀπέδωκαν τὴν λέξιν ὡς ἐὰν αὕτη ἔκειτο ἐν συνεξευγμένῃ καταστάσει.

Η τοιούτη παραδίδουσις θεμελιώδους γραμματικοῦ κανόνος καὶ ἡ παρατηρουμένη ἐλευθέραι ἀπόδοσις τῶν λέξεων δὲν δύνανται, νομίζω, νὰ ἐρμηνευθῶσιν κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον παρὰ διὰ τῆς ἐκδοχῆς ὅτι οἱ Ο' τελικῶν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν Μεσσιακῶν παραστάσεων. Λαφοῦ διεταρράστηκες ἀνέγγισε τὰς δύο πρώτας λέξεις, ἀνεκάλεσεν εὐκόλως εἰς τὴν τινίμην αὐτοῦ ἐν τῷ κατ' ἔξοχὴν Μεσσιακῷ τούτῳ χωρίῳ τὰς παραστάσεις ἔκεινας, καθ' ἃς δ Μεσσίας θὰ ἐλθῃ κομίζων νέαν, μεγάλην βουλίν, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου, ἀγγέλλων τὴν ἀπολύτησιν⁽¹⁾. Τούτου δοθέντος, ὅτι δηλ. τὸ κείμενον διιλεῖ ἐνταῦθα, κατὰ τὸν μεταφραστήν, περὶ θαυμαστῆς τινος βουλῆς, συνδεομένης στενώτατα πρὸς τὴν ἐλευσιν τοῦ Μεσσίου, η λέξις Ήν (= Θεὸς) εἰς τὰ διμιata τοῦ μεταφραστοῦ δὲν ἦδύνατο πλέον νὰ ἔχῃ ἄλλην ἔννοιαν ἢ τοῦ ἀγγέλου τῆς μεγάλης βουλῆς καὶ δὲν ἦδύνατο ἢ νὰ συνδεῖται μετὰ τῶν προηγουμένων λέξεων⁽²⁾. Ποίαν δύναμιν θὰ ἦδύνατο νὰ ἔξαστήσῃ ἐπὶ τοῦ μεταφραστοῦ, οὗτοι κατανοήσαντος τὸ χωρίον τοῦτο ὑπὸ τὸ φῶς μεσσιακῶν παραστάσεων καὶ ὑπὸ αὐτῶν κατεχομένου, δι γραμματικὸς κανόνης, δι παγορεύοντος ἐνταῦθα τὴν τοιαύτην σύνδεσιν τοῦ Ήν μετὰ τῶν προηγουμένων; Μεσσιακὲ παραστάσεις, ἐπὶ τοῦ μεταφραστοῦ ἐπιδρῶσαι, εἶναι δύσκολον νὰ τηρήσωσιν αὐτὸν ἐντὸς τῶν αὐστηρῶν λεξικολογικῶν καὶ γραμματικῶν κανόνων, ὡς τοῦτο καὶ ὑπὸ σειρᾶς ἄλλων στέχων πιστοποιεῖται⁽³⁾. Οὗτο, νομίζω, δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ τὸ χωρίον τοῦτο.

Μετὰ τὰς τρεῖς πρώτας λέξεις τοῦ ἥμιστιχου «μεγάλης βουλῆς ἀγγελος» ἀκολουθεῖ ἐν τῷ κ. Λ τῶν Ο' δευτέρᾳ τις μετάφρασις, τῶν

(1) Ησ. 42,ι Ἑ. 49,ι Ἑ. 61,ι Ἑ. φιλι. 2. Ηφιλ. καὶ Θεοδώρητον Ἐφι. εἰς τὸν Ησ. (Μίχη Ε. ΙΙ. 81,296): «Μεγάλης βουλῆς ἀγγελος. Τὴν πατρικὴν γὰρ οἵτε ἀνήγγειλε βουλήν, κατὰ τὴν αὐτοῦ φωνὴν «Πάντα ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου δεδίλωκα οἵτε».

(2) Η γνώμη τοῦ J. Fischer (In welcher Schrift lag das Buch Isaías den LXX vor? Giessen 1930, σ. 11), ὅτι η ἀπόδοσις διὰ τοῦ ἀγγέλου ὁφελεῖται εἰς τὴν τάσιν τοῦ ἔξιβελισμοῦ τῆς ἀνθρωποιωρφιστικῆς ἐκφράσεως περὶ Θεοῦ, δὲν εἶναι δρستή. Άνεριήνευτος παραμένει η σύνδεσις τοῦ ἀγγέλου μετά τῶν προηγουμένων.

(3) Ηφιλ. Β. Βόλλα, ἔνθ. ἀνωτ.

αὐτῶν τριῶν πρώτων λέξεων, περιλαμβάνουσα οὖ μόνον τὰς λέξεις ταύτας ἀλλὰ καὶ διλόκληρον τὸ ἡμιστίχιον: «θαυμαστὸς σύμβουλος, ἴσχυρὸς ἔξουσιαστής, ἀρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ μεταφράσει, ὅτις δροῦσας ἀπέδωκε τὰς δύο πρώτας λέξεις, ξενίζει ἥ ἀπόδοσις τῆς τρίτης λέξεως Ήν (θεὸς) διὰ τοῦ «ἴσχυρός». Τὴν αὐτὴν ἀπόδοσιν εὑρίσκομεν καὶ παρὰ τῷ Ἀκύλᾳ, Συμμάχῳ καὶ Θεοδοτίονι. Ῥητῶς διμορφός Θεοδώρητος ἀποδίδει τὴν ἐρμηνείαν ταύτην εἰς τὸν Ἀκύλαν (¹). «Οτι δ' ἐνταῦθα περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀκύλα πρόκειται δεικνύουσιν αἱ πρῶται λέξεις «θαυμαστὸς σύμβουλος», αἵτινες παρ' οὐδεμιᾷ τῶν λοιπῶν ἀρχαίων μεταφράσεων ἀπαντῶσιν. Ἀμφιβολία μόνον δύναται ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ διατυπωθῇ ἢν τὸ ὑπόλοιπον τῆς μεταφράσεως «ἔξουσιαστής, ἀρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀκύλα, παρὰ τῷ δποιῷ διαφόρως ἔχουσας λέξεις τινὲς καὶ ἥ σειρὰ τῶν τελευταίων λέξεων διάφορος παρὰ τούτῳ εἶναι: «δυνατός, πατὴρ ἔτι, ἀρχων εἰρήνης» ἀντὶ «ἀρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Ἀλλ' ἀιριβῶς ἥ ἀντιστροφὴ αὕτη τῶν δύο τελευταίων φράσεων δεικνύει, νομίζω, ὅτι καὶ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀκύλα. Ἀναγνώστης τις δρμώμενος Ἰσως ἐκ τῶν λοιπῶν μεταφράσεων διώρθωσε τὸ ξενίζον παρὸς «πατὴρ ἔτι» τοῦ Ἀκύλα εἰς «πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» θέσας τοῦτο ἐν τέλει τοῦ στίχου, δπερ ἐπέφρεδε τὴν πτῶσιν τοῦ ἀρχικοῦ «πατὴρ ἔτι» καὶ ἐντεῦθεν ἥ παρατηρουμένη ἀντιστροφὴ τῶν δύο τελευταίων φράσεων. Εἰς τὴν αὐτὴν Ἰσως χεῖρα χρεωστοῦμεν καὶ τὴν μετατροπὴν τοῦ «δυνατός» τοῦ Ἀκύλα εἰς «ἔξουσιαστήν», ἵνα ἀποφύγῃ τὴν παράθεσιν τῶν δύο συνωνύμων λέξεων «ἴσχυρὸς δυνατός». ΙΙ εἰσόδος τῆς δευτέρας ταύτης μεταφράσεως εἰς τὸν κ. Λ. τῶν Ο' διφεύλεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τοῦτο, δτι αὕτη περιέχει σειρὰν ὀλόκληρον χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων τοῦ μέλλοντος Μεσσίου, αἵτινες ἀπουσιάζουσιν ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου τῶν Ο'. Δὲν εἶναι διμορφός βέβαιον ἢν τὴν παράθεσιν τῆς δευτέρας ταύτης μεταφράσεως εἰς τὸ κείμενον τῶν Ο' δέοντος ἥπτονται σειράς χεῖρας.

Ἡ δευτέρα αὕτη μετάφρασις εἰσελθοῦσα εἰς τὸ κείμενον διεμέλεσε τὴν πρώτην εἰς δύο «μεγάλης βουλῆς ἄγγελος—ἐγὼ γὰρ ἀξω εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἀρχοντας». Τὸ τέλος τοῦ ἡμιστίχου ἐσφαλμένως κατενόησαν οἱ Ο'. «Ἐχει ἦδη ὑπ' ἀλλων τονισθῆ ὅτι ἥ μετάφρασις αὕτη τῶν Ο'

(¹) *Migne E. P. 81,296* «... είτα τῶν δύομάτων τὸ μεῖζον «θεὸς ίσχυρός». Τοῦτο δὲ κακουργήσαντες οἱ περὶ τὸν Ἀκύλαν «ίσχυρὸς δυνατός» ἡρμηνευσαν, Κεῖται δὲ παρὰ τῷ Ἐβραϊῷ «ἡλγεβώρ». Τὸ δὲ ἥλι θεὸς κατὰ τὴν τούτων ἐρμηνείαν».

«ἔγω γὰρ ἄξω εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἀρχοντας» προέρχεται ἐξ ἐσφαλμένης ἀναγνώσεως⁽¹⁾. Οἱ οἱ δῆλον ὅτι ἀντὶ τοῦ ιבָא (πατὴρ) ἀνέγνωσαν τὸ α' ἑνικ. πρόσωπον τοῦ μὴ τετελεσμένου τῆς διαθέσεως Ἰφεὶλ τοῦ ρήματος ηוּב (= ἔρχομαι, ἐν τῇ διαθέσει Ἰφεὶλ = φέρω)⁽²⁾. Τοῦτο δὲ ποιήσαντες συνέδεσαν ἀναγκαῖως τὸ ιψ, ὥστε ὡς ιψ (= ἐπὶ) ἀνέγνωσαν ἦ καὶ διώρθωσαν, μετὰ τοῦ ρש (= ἀρχῶν) καὶ τοῦτο ἀπέσπασαν ἀπὸ τῆς ἐπομένης λέξεως μοלֵש (= εἰρήνη), ἢν ὡς ἀντικείμενον τοῦ «ἄξω» ἔξελαθον καὶ οὕτω ἐσχηματίσθη ἦ τρόποις «ἄξω γὰρ εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἀρχοντας»⁽³⁾.

Ἄντι τῆς ἔρμηνεις ταύτης, ήτις ἀπλῶς ἐτερον φωνηντισμὸν τῶν αὐτῶν γραμμάτων ἐκδέχεται, ὁ Fr. Wutz εἰσήγαγεν ἐτέραν, πολυπλοκωτέραν, βασιζομένην ἐπὶ τῆς θεωρίας τοῦ μεταγραμματισμοῦ τοῦ Ἐβραϊκοῦ κειμένου δι' Ἑλληνικῶν γραμμάτων⁽⁴⁾. Κατὰ τοῦτον ἦ προκειμένη ἔρμηνεία τῶν οἱ ἐγένετο ἐκ δύο διαφόρων χειρογράφων, περιεχόντων τὸ Ἐβραϊκὸν κείμενον, μεταγεγραμμένον δι' Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Τούτων τὸ μὲν ἐν εἶχε τὴν γραφὴν αβειε γαρ σαλωμ (ἄξω γὰρ εἰρήνην), ήτις εἶναι κατὰ τὸν Fr. Wutz παραφθορὰ τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου αβει εδ σαρ σαλωμ (πατὴρ αἰώνιος, ἀρχῶν εἰρήνης), γενομένη κατόπιν ἐκπτώσεως τοῦ δ (εδ), ἐνώσεως τοῦ ἐναπομείναντος ε μετὰ τῆς προγονιμένης λέξεως αβει καὶ μεταβολῆς τοῦ ε (σαρ=ἀρχῶν) εἰς γ (γάρ), τὸ δ' ἐτερον χειρόγραφον περιεῖχε τὴν ἀνάγνωσιν αβει ελ⁽⁵⁾ σαρ - ε⁽⁶⁾ σαλωμ (ἄξω ἐπὶ τὸν ἀρχοντα εἰρήνην). Τούτων τὸ δεύτερον χειρόγραφον ὁ Fr. Wutz θεωρεῖ ἀρχαιότερον, ὡς περιέχον τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκλαμβανόμενον συνδετικὸν χεῖρεκ (ε). Οἱ μεταφραστὶς ἔχων πρὸ ὑφισταμένην τὰ δύο ταῦτα χειρόγραφα συνετεάτισε, κατὰ τὸν Fr. Wutz, τὸ αβειε τοῦ πρώτου χειρογράφου πρὸς τὸ αβει τοῦ δευτέρου χειρογράφου καὶ μετέφρασεν «ἄξω», ἔπειτα δ' ἔλαβεν ἐκ τοῦ πρώτου χειρογράφου τὸ γόρ (παραφθορὰ τοῦ ἑβρ. σαρ), ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου τὸ ὑπό-

(1) Πρβλ. ἡδη Fr. Schleusner, Novus thesaurus philologico - criticus Veteris Testamenti, Lipsiae 1820, τόμ. Α' σ. 40. Ιδὲ καὶ R. Orlley, The book of Isaiah, Cambridge 1906. J. Fischer, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 25 κλπ.

(2) Η γραφὴ ιבָא ἄνευ η παρουσιάζεται καὶ ἐν Λ' Βασ. 21,20. Μιχ. 1,18.

(3) Τὸ ἀκολουθοῦν «καὶ ὑγεῖαν» προηῆλθεν, ὡς ἡδη ὑπ' ἄλλων παρετηρήθη, πιθανώτατα ἐκ τῆς πρώτης λέξεως τοῦ ἀκολουθοῦντος στίχου ιבָה בְּרִמ ἀναγνωσθείσης ιבָה בְּרִמ (Πρβλ. J. Fischer ἔνθ. ἀνωτ. σ. 25).

(4) Fr. Wutz, Die Transkriptionen von der Septuaginta bis zu Hieronymus, Stuttgart 1983, σ. 4. 59. 61. 101.

(5) Προφανῶς δέχεται μεταβολὴν τοῦ εδ εἰς ελ.

(6) Συνδετικὸν χεῖρεκ κατὰ τὸν Fr. Wutz.

λοιπον ελ εαρε εαλωμ και οῦτω ἐσχηματίσθη ἢ μετάφρασις «ἄξω γὰρ ἐπὶ τοὺς ἀρχοντας εἰρήνην».

*Η ἐρμηνεία αὕτη ὅσον ὀξύνους και ὃν φαίνηται, ἀναγκάζεται, ἵνα καταλήξῃ εἰς τὸ ποιητικόν ἀποτέλεσμα, νὰ καταφύγῃ εἰς τύσας προϋποθέσεις και ὡς δεδομένα νὰ θεωρήσῃ τόσα πολλὰ στοιχεῖα, ὃστε δικαίως μεγάλαις ἀμφιβολίαι νὰ γεννῶνται περὶ τῆς ὁρθότητος αὐτῆς. Δὲν εἶναι μόνον περίεργος ἢ μεταφράσα τοῦ γὰρ ἐκ τοῦ μεταγεγραμμένου ἑβραϊκοῦ κειμένου εἰς τὴν μετάφρασιν ἄλλᾳ και ἢ ἐιρεύεσσις ὅνευ οὐδενὸς σημείου στηρίξεως δύο διαφόρων κειμένων και ἢ ἐνσυνείδητος συμπληρωμάτων τῶν δύο τούτων κειμένων ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ πρὸς καταρτισμὸν τῆς μεταφράσεως και ἢ ἐπινόησις τοῦ συνδετικοῦ χεῖρεκ καθιστᾶσι τὴν ἐρμηνείαν λίαν ἀπίθανον. *Άλλ' ἢ ἐρμηνεία αὕτη προσκόπτει, νομίζω, και εἰς γραμματικὸν κανόνα. "Ινα δῆλον ὅτι ὁ Wutz ἐρμηνεύσῃ τὸν πληθυντικὸν «ἀρχοντας» τῆς μεταφράσεως ἀντὶ τοῦ ἑνικοῦ *caρ* τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, δέχεται διτὶ ἢ λέξις αὕτη εἶχε και ἐν συνδετικὸν χεῖρεκ μεταγραφόμενον διὰ τοῦ *ε* (*εαρε*), ἀντιπροσωπεῦον κατὰ τὸν Wutz τὸ βραδύτερον *η*. Οὕτω δὲ συνέπιπτεν ἢ συνεζευγμένη κατάστασις τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ὄνδματος πρὸς τὸ συνδετικὸν τοῦτο χεῖρεκ. Οἱ Ο' ἐκλαβόντες τὸ συνδετικὸν *ε* ὡς δηλοτικὸν τῆς συνεζευγμένης καταστάσεως τοῦ πληθ. μετέφρασαν «ἐπὶ τοὺς ἀρχοντας». *Ἀκριβῶς ὅμως ἐνταῦθα κεῖται, νομίζω, τὸ σημεῖον, εἰς ὃ κυρίως ναυαγεῖ ἢ δλη ὑπόθεσις τοῦ Fr. Wutz. *Ἐὰν δῆλον διτὶ οἱ Ο' ἔξελάμβανον τὸ *caρε* ἐν τῇ ἐκφράσει *caρε* *caλωμ* ὡς εὑρισκόμενον ἐν τῇ συνεζευγμένῃ καταστάσει τοῦ πληθυντικοῦ, τότε κατ' ἀπαράβατον γραμματικὸν κανόνα δὲν θὰ μετέφραζον «ἐπὶ τοὺς ἀρχοντας εἰρήνην» ἀλλ' «ἐπὶ τοὺς ἀρχοντας τῆς εἰρήνης», ὡς πράττουσιν εἰς τὰς περιπτώσεις, καθ' ἀς ἀναγινώσκουσι συνεζευγμένην κατάστασιν τοῦ πληθυντικοῦ. Τούτων ἔνεκα θεωρῶ τὴν ὑπὸ τοῦ Wutz δοθεῖσαν ἐρμηνείαν ἐσφαλμένην. Πιθανωτάτη τούναντίον φαίνεται ἢ πρώτη ἐρμηνεία, ἥτις εἰς οὐδεμίαν μεταβολὴν τῶν συμφώνων καταφεύγει. Εἴναι ἀληθὲς ὅτι και ἢ ἐρμηνεία αὕτη ἀδυνατεῖ νὰ ἔξηγήσῃ τὸν πληθυντικὸν «τοὺς ἀρχοντας». Δὲν ἀποκλείεται ὅμως τὴν λέξιν *λ* ὁ μεταφραστὴς νὰ ἔξελαβεν ἐν περιληπτικῇ ἔννοίᾳ⁽¹⁾. "Οσον δ' ἀφορᾷ τὸ «γάρ», τοῦτο δέον νὰ ἐκληφθῇ ἐλευθέρα προσθήκη, ὡς και ἀλλαχοῦ τοῦ κειμένου παρουσιάζεται ἀνευ ἀντιστοίχου ἑβραϊκῆς λέξεως⁽²⁾.

*Επισκοποῦντες τὴν δλην ἔρευναν τοῦ χωρίου τούτου παρατηροῦ-

(1) Πρβλ. Γεν. 49₁₃ο. *Ἄριθ. 23₂₁. Λευτ. 28₂₀.

(2) *Ἡσ. 16₇. *Ἴωβ 9₂₄.

μεν ὅτι ἐνταῦθα ἔχομεν ἐν ἕτε παράδειγμα ἐπιδράσεως παραλλήλων χωρίων ἐπὶ τοῦ μεταφραστοῦ, ἥτις τοῦτο τὸ ἴδιαζον ἔχει ἐνταῦθα, ὅτι εἶναι τόσον ἰσχυρά, ὥστε ὁ μεταφραστὴς οὐ μόνον ἐλευθέρως τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων ν'⁵ ἀποδίδῃ ἀλλὰ καὶ γραμματικὸν κανόνα νὰ παραβαίνῃ. Περαιτέρω πιστοποιοῦμεν ἐνταῦθα τὴν εἰσοδον εἰς τὸ οἰκεῖον τῶν Ο' δλοκλήρων φράσεων ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀκύλα, ἐν αἷς παρατηροῦμεν καὶ ὡχνη ἐπεξεργασίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΟΥ